

KS. TOMASZ BIAŁOBRZESKI

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-1763-2632

UZUPEŁNIENIE UPRAWNIENIA DO ASYSTOWANIA ORAZ SANOWANIE MAŁŻEŃSTWA W ZAWIĄZKU NA PRZYKŁADZIE DEKRETU ORDYNARIUSZA MIEJSCA DIECEZJI TUI-VIGO Z DNIA 27 WRZEŚNIA 1990 ROKU

Treść: Wstęp. – 1. Stan faktyczny. – 2. Stan prawny. – 2.1. Uzupełnienie uprawnień do asystowania. – 2.2. Sanowanie w związku. – Zakończenie.

Wstęp

Przez formę zawarcia rozumie się całość uroczystych czynności, które towarzyszą celebracji małżeństwa kanonicznego. Rozróżnia się formę kanoniczną (prawną) złożoną z czynności dotyczących małżeństwa rozumianego jako kontrakt oraz formę liturgiczną, na którą składają się święte rytuały związane z sakramentalnością związku. „Tylko te małżeństwa są ważne, które zostają zawarte wobec asystujących: ordynariusza miejsca albo proboszcza, albo kapłana lub diakona delegowanego przez jednego z nich, a także wobec dwóch świadków [...]”¹. Na formę prawną składają się dyspozycje kanoniczne, które regulują zawarcie małżeństwa. Niektóre z nich dotyczą ważności związku,

¹ KPK, kan. 1108 § 1.

a inne jego godziwości. Pierwsze tworzą tzw. substancjalną formę prawną, a drugie formę akcydentalną².

Do wymagań substancjalnych zalicza się status asystującego przy zawarciu związku, tzn. tego, kto osobiście obecny zwraca się do nupturientów o wyrażenie zgody i przyjmuje je w imieniu Kościoła³. Ponieważ jego działanie dokonuje się nie we własnym imieniu, ale Kościoła musi on posiadać odpowiednią delegację do takiego działania. W przeciwnym razie mamy do czynienia z nieważnością małżeństwa wynikającą z niezachowania formy zawarcia związku.

Normy określające tego, kto i na jakich warunkach może asystować przy zawieraniu związku są wystarczająco określone. Są one przedmiotem wykładu na poziomie studiów seminaryjnych. Wydaje się więc, że nie powinno dochodzić do sytuacji, w których asystujący przy zawarciu związku czyni to wbrew obowiązującym przepisom. Niemniej jednak rzeczywistość pokazuje, że zdarzają się takie sytuacje. Zaprezentowany poniżej przypadek miał miejsce w hiszpańskiej diecezji Tui-Vigo w sierpniu 1990 roku⁴.

1. Stan faktyczny

Mężczyzna V i kobieta M zawarli kanoniczny związek małżeński dnia 18 sierpnia 1990 roku w parafii I1 w miejscowości C1, w hiszpańskiej diecezji Tui-Vigo. Akt zawarcia został wpisany do XVII tomu parafialnej księgi małżeństw, na 80 karcie, pod numerem 42⁵.

Proboszcz parafii, zgodnie z udzielonymi mu informacjami, odnotował w akcie małżeństwa, że zostało ono zawarte przed diakonem delegowanym DP. W rzeczywistości, chociaż wspomniany diakon uczestniczył w ceremonii ślubnej, o wyrażenie zgody małżeńskiej

² Por. J. MANAZNARES, J. MOSTAZA, J.L. SANTOS, *Nuevo Derecho Parroquial*, Madryd 2004, s. 441.

³ Por. KPK, kan. 1108 § 2.

⁴ OBISPADO DE TUY-VIGO, *Sanación en raíz de matrimonio, Ante el Ilmo. Revm. Sr. Nestor Bacelar Queimadelos, Sentencia de 27 de septiembre de 1990*, Colectánea de Jurisprudencia Canónica 35 (1989), s. 837-841. Dalej cytowany jako: DEC. C. BACELAR QUEIMADELOS z 26.09.1990.

⁵ Por. tamże, s. 837.

zwrócił się i przyjął ją od nupturientów ksiądz AB. Kapłan ten przewodniczył celebracji Eucharystii, dając w ten sposób pod fałszywym domniemaniem, że obecność diakona delegowanego była wystarczająca do ważności małżeństwa. Fakt ten potwierdza pisemne oświadczenie złożone przez księdza AB wobec wikariusza generalnemu diecezji Tui-Vigo⁶.

Diakon DP otrzymał upoważnienie od proboszcza parafii Santa Maria de Il de Cl do asystowania przy zawarciu małżeństwa i był rzeczywiście obecny na ceremonii zaślubin. Nie zwrócił się o wyrażenie zgody do nupturientów i nie przyjął jej od nich. Jest to wymóg formalny do zachowania formy kanonicznej wynikający z kan. 1108 § 2 KPK. Z tego powodu należy uznać małżeństwo za nieważnie zawarte. Ks. AB, który przewodniczył celebracji Eucharystii, zwrócił się do nupturientów o wyrażenie zgody i przyjął ją w imieniu Kościoła nie posiadając delegacji ani od ordynariusza miejsca, ani od proboszcza parafii Il de Cl. Tym samym nie spełnił wymogu określonego w kan. 1108 w § 1 KPK dotyczącego zwyczajnej formy kanonicznej⁷.

Po przeanalizowaniu wszystkich okoliczności niniejszej sprawy, nie można osiągnąć pewności, że Kościół uzupełnił uprawnienie do asystowania przy zawarciu małżeństwa przez nupturientów, której to ks. AB wcześniej nie uzyskał. Twierdzenie o uzupełnieniu tego uprawnienia jest wysoce wątpliwe. Z tego powodu bardziej właściwe jest dokonanie sanowania w związku tego małżeństwa.

Istnieją warunki konieczne i powody do konwalidacji. Zgoda małżeńska została wyrażona, choć w sposób prawnie nieskuteczny. Domniemywa się jej trwanie i istnieje słuszna przyczyna sanowania⁸.

Po zapoznaniu się z opisanymi faktami i ich rozpatrzeniu w świetle obowiązujących przepisów prawa kanonicznego, na mocy specjalnego upoważnienia otrzymanego biskupa diecezji Tui-Vigo, wikariusz generalny dekretem z 27 września 1990 roku dokonał sanowania w związku małżeństwa zawartego przez V i M w dniu 18 sierpnia

⁶ Por. tamże, s. 838.

⁷ Por. tamże, s. 840.

⁸ Por. tamże, s. 838-839.

1990 r. w parafii II w miejscowości CI. Proboszczowi parafii polecono dokonać na marginesie aktu ślubu właściwej adnotacji o dokonaniu konwalidacji i dołączeniu dekretu do dokumentacji ślubnej⁹.

2. Stan prawny

2.1. Uzupełnienie uprawnienia do asystowania

Zwyczajna forma zawarcia małżeństwa wymaga do ważności, aby zostało ono zawarte przed ordynariuszem miejsca lub proboszczem, albo kapłanem lub diakonem delegowanym przez jednego z nich do asystowania oraz w obecności dwóch świadków¹⁰. „Za asystującego przy zawieraniu małżeństwa uważa się tylko tego, kto osobiście obecny zwraca się do nupturientów o wyrażenie zgody i przyjmuje je w imieniu Kościoła”¹¹. Zwyczajną władzę asystowania posiadają ordynariusze miejsca, proboszczowie i quasi-proboszczowie¹² (por. KPK, kan. 516); wikariusze parafialni zrównani z proboszczami¹³, kapelani emigrantów¹⁴. Władzy takiej nie posiadają wikariusze parafialni, kardynałowie i legaci papiescy, biskupi diecezjalni poza terytorium swojej diecezji, metropolici w sufraganiach, rektorzy kościołów i seminariów, kapelani kolegiów, więzień lub szpitali. Mogą ją jednak uzyskać na mocy delegacji udzielonej przez duchownego uprawnionego do asystowania przy zawarciu związku¹⁵.

Zgodnie z postanowieniami kan. 144 § 2 KPK, zasada, że przy padku błędu powszechnego, rzeczywistego lub prawnego, a także w przypadku wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej Kościół uzupełnia wykonawczą władzę rządu zarówno

⁹ Por. tamże, s. 840-841.

¹⁰ Por. KPK, kan. 1108 § 1; por. DEC. C. BACELAR QUEIMADELOS z 26.09.1990, s. 838.

¹¹ KPK. Kan. 1108 § 2.

¹² Por. KPK, kan. 516; por. J. KRAJCZYŃSKI, *Uzupełnienie uprawnienia do asystowania przy zawieraniu małżeństwa*, Ius Matrimoniale 13 (2008), s. 126.

¹³ Administrator parafialny (KPK. kan. 539), wikariusz zastępujący proboszcza podczas jego nieobecności (KPK, kan. 533 § 3, kan. 549),

¹⁴ Por. Deklaracja S.C. Consistorialis z 7.10.1953, AAS 45 (1953), s. 758.

¹⁵ Por. KPK, kan. 1108 § 1, 1111 § 1-3.

w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym, ma zastosowanie również do uprawnienia do asystowania kapłanów lub diakonów przy zawarciu małżeństwa. Chociaż norma sama w sobie jest jasna, nie można tego samego powiedzieć o jej zastosowaniu do konkretnych przypadków, czyli gdy – w odniesieniu do małżeństwa – zachodzi przypadek błędu powszechnego, a skuteczna jest władza i uzupełnione uprawnienie przez Kościół. Wśród autorów istnieją dwie rozbieżne opinie na ten temat.

Jedni autorzy interpretują faktyczny błąd powszechny tak szeroko, że tylko w nielicznych przypadkach małżeństwo zostanie uznane za nieważne z powodu braku odpowiedniego uprawnienia ze strony kapłana lub diakona. Takie stanowisko reprezentuj R. Navarro-Valls. Jego zdaniem kiedy kapłan w stroju liturgicznym pojawia się w kościele, aby asystować przy zawarciu małżeństwa, większość obecnych uznaje – niezależnie od tego, czy posiada on odpowiednie uprawnienia, czy nie – że jest on kompetentny do asystowania. W normalnych okolicznościach zawarcia małżeństwa, po spisaniu protokołu przedślubnego i wygłoszeniu zapowiedzi, zawsze istnieje możliwość uzupełnienia uprawnienia (zarówno w przypadku błędu faktycznego jak i prawnego), ponieważ obecni w kościele są przekonani, że kapłan ubrany w szaty liturgiczne i gotowy do asystowania przy ślubie posiada stosowne uprawnienie do asystowania. Zdaniem tego autora tylko w przypadku tajnego małżeństwa zawartego przed nielicznymi świadkami i poza kościołem możemy mówić o braku uzupełnienia uprawnienia do asystowania¹⁶.

Inni autorzy nie posuwają się jednak do tak daleko idącej interpretacji. Dokonują rozróżnienia pomiędzy uzupełnieniem uprawnienia zwyczajnego, uprawnienia delegowanego (wikariuszy parafialnych oraz księży lub diakonów przydzielonych do parafii, którzy normalnie pomagają proboszczowi w posłudze duszpasterskiej) oraz do delegacji

¹⁶ Por. M. LÓPEZ ALARCÓN, R. NAVARRO-VALLS, *Curso de Derecho Matrimonial Canónico*, Madrid 1984, s. 237; por. DEC. C. BACELAR QUEIMADELOS z 26.09.1990, n. 3, s. 838; por. R. NAVARRO-VALLS, *Comentario al can. 1111-1112*, w: Á. MARZO, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, vol. III/2, Pamplona 2002, s. 1457-1461.

specjalnej do asystowania konkretnym nupturientom dla dochowanego, który normalnie nie pomaga proboszczowi w jego posłudze duszpasterskiej. Konkludują, że w pierwszych dwóch przypadkach uprawnienie byłoby uzupełniona, a w trzecim przypadku nie. Takie stanowisko reprezentuje A. Mostaza, który uważa, że w przypadku delegacji specjalnej Kościół nie uzupełnia ewentualnego braku uprawnienia do asystowania, nawet jeśli występuje powszechny błąd prawny, wynikający z obecności kapłana lub diakona przy ołtarzu, zwracającego się i przyjmującego zgodę nupturientów wobec świadków i dużego grona krewnych i przyjaciół. Ten powszechny błąd wirtualny nie działa na szkodę dobra wspólnego, ponieważ nie ma niebezpieczeństwa, że wielu innych wiernych zwróci się do tego samego księdza lub diakona, który nie ma uprawnienia do asystowania przy ślubie, ponieważ nie pełni posługi w danej parafii. Co więcej, gdyby Kościół udzielił takiego uprawnienia w tym przypadku, uchyliłby własne przepisy dotyczące zwyczajnej formy zawarcia małżeństwa (kan. 1108-1111 KPK), ponieważ każde małżeństwo bez upoważnienia asystującego byłoby ważne. W istocie, ponieważ wierni powszechnie sądzą, że każdy kapłan może ważne asystować przy zawarciu małżeństwa, zawsze byłoby ono ważne, gdyby zostało zawarte publicznie. W takim przypadku bowiem nieuchronnie pojawia się powszechny błąd wirtualny, a upoważnienie nie byłaby konieczna, gdyby w takim przypadku Kościół uzupełnił jego brak, ze szkodą dla dobra publicznego, na rzecz dobra prywatnego¹⁷.

Aznar Gil w odniesieniu do uzupełnienia uprawnienia asystowania przy zawarciu małżeństwa wskazując, że celem tej instytucji jest ochrona dobra wspólnego wiernych, uniknięcie wspólnego zła i uspokojenie nupturientów. Dlatego Kościół nie uzupełnia tego uprawnienia, gdy chodzi po prostu o kapłana, który przy tym czy innym małżeństwie błędnie zakłada, że je posiada, ponieważ gdyby tak było, normy regulujące formy kanoniczną zawarcia związku byłyby bezużyteczne. W tym przypadku upoważnienia do asystowania

¹⁷ Por. A. MOSTAZA, *Nuevo Derecho Parroquial*, Madrid 1988, s. 443-444; por. DEC. C. BACELAR QUEIMADELOS z 26.09.1990, n. 3, s. 839.

nigdy by nie brakowało, poprzez uzupełnienie go przez Kościół, a dobro publiczne zostałyby podważone przez faworyzowania dobra prywatnego¹⁸.

Zgodnie z postanowieniami kan. 1160 KPK, aby małżeństwo nieważne z powodu braku stało się ważne, musi zostać zawarte na nowo według formy kanonicznej. Jeżeli nieważność jest ukryta i nie wiadomo o niej powszechnie, ponownego wyrażenia zgody nupturienci powinni dokonać tylko wobec asystującego duchownego i dwóch świadków. Chodzi o zachowanie dyskrecji i uniknięcie niepotrzebnego nagłaśniania sprawy¹⁹.

2.2. Sanowanie w związku

Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 1161-1165 zawiera przepisy o sanowaniu w związku. Zostały w nich określone przesłanki i skutki dokonania konwalidacji, a także kompetentna władza do jego dokonania.

W określonych przypadkach – jak w przytoczonym powyżej kazusie – może nastąpić konwalidacja bez konieczności ponawiania zgody małżeńskiej. „Konwalidacja ta, udzielona przez właściwą władzę, zawiera dyspensę od przeszkody, gdyby istniała, oraz od formy kanonicznej, gdy nie została zachowana, jak również cofnięcie do przeszłości skutków kanonicznych”²⁰.

Pierwszą przesłanką dokonania konwalidacji jest nieważność małżeństwa. W omawianym przypadku wynika ona z braku formy, choć w innych sytuacjach może wynikać też z przeszkody zrywającej. Drugą przesłanką jest istnienie takiej zgody małżeńskiej, jaka jest wymagana do zawarcia naturalnego związku małżeńskiego. W przypadku sanowania małżeństwa ustawodawca nie dopuszcza możliwości uzupełnienia zgody przez żadną władzę ludzką²¹. Kolejną

¹⁸ Por. F.R. AZNAR GIL, *El Nuevo Derecho Matrimonial Canónico*, Salamanca 1985, s. 413; por. DEC. C. BACELAR QUEIMADELOS z 26.09.1990, n. 3, s. 839.

¹⁹ Por. J. MANAZNARES, J. MOSTAZA, J.L. SANTOS, *Nuevo Derecho Parroquial*, dz. cyt., s. 555.

²⁰ KPK, kan. 1161 § 1; por. DEC. C. BACELAR QUEIMADELOS z 26.09.1990, n. 3, s. 839.

²¹ Por. KPK, kan. 1057 § 1.

przesłanką jest istnienie prawdopodobieństwa, że strony chcą utrzymać życie małżeńskie²². Sama nieważność małżeństwa wynikająca z braku formy nie pozwala automatycznie zakładać, że strony nie chcą trwania w związku. Czwartym warunkiem jest działanie właściwej władzy. Może tego dokonać Stolica Apostolska, a w pojedynczych przypadkach przez biskup diecezjalny²³. Ostatnią, piątą przesłanką jest istnienie słusznej i poważnej przyczyny. Analizując praktykę Stolicy Apostolskiej można wskazać tutaj: niemożność dokonania zwykłej konwalidacji; zniesławienie stron w wypadku konwalidacji zwykłej; niebezpieczeństwo rozejścia się stron w przypadku, gdyby dowiedziały się o nieważności zawartego związku; obawa o wywołanie zgorszenia lub spowodowanie krzywdy stronom; sytuację, gdy nieważność związku wynika z zaniedbania duchownego; uspokojenie sumienia stron; legitymizacja potomstwa²⁴.

Sanowania w związku może udzielić Stolica Apostolska²⁵. Dotyczy to szczególnie przypadków, gdy: nieważność wynika z przeszkody, której dyspensowanie jest zarezerwowane dla niej; nieważność wynikała z przeszkody mającej źródło w prawie Bożym, która już ustała. Na forum wewnętrznym kompetencje posiada Penitencjaria Apostolska. Na forum zewnętrznym: Dykasteria ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Dykasteria Nauki Wiary, Dykasteria ds. Kościołów Wschodnich.

²² Por. KPK, kan. 1161 § 3.

²³ Por. KPK, kan. 1165 § 1.

²⁴ Por. W. GÓRAŁSKI, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, s. 373-373; por. P. GAJDA, *Prawo małżeńskie*, Tarnów 2000, s. 252; por. P. STASIUK, *Uważnienie w związku według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku (kan. 1161-1165)*, Kościół i Prawo 16 (2014), n. 2, s. 122; por. F. Regatillo, *Ius Sacramentarium*, Santander 1949, n. 1448; por. L. MIGUÉLEZ DOMÍNGUEZ, *El matrimonio*, w: A. ALONSO LOBO, L. MIGUÉLEZ DOMÍNGUEZ, S. ALONSO MORÁN (red.), *Comentarios al Código de Derecho Canónico con el texto legal latino y castellano*, t. II, Madrid 1963, s. 572; por. A. MOSTAZA, *Nuevo Derecho Parroquial*, dz. cyt., s. 545.

²⁵ Por. KPK, kan. 1165 § 1.

Sanowania w związku może udzielić biskup diecezjalny w pojedynczym przypadku, nawet bez wiedzy jednej lub obydwu stron²⁶. Biskup diecezjalny, na podstawie dyspozycji kan. 137 KPK może delegować swoją władzę do sanowania związku, co miało miejsce w przedstawionym wyżej kazusie.

Zakończenie

Normy prawne dotyczące uzupełnienia uprawnienia do asystowania oraz sanowanie małżeństwa koncentrują się na momencie powstania nowego związku kanonicznego. Ustawodawca skupia się na zagwarantowaniu, aby wyrażona przez nupturientów zgoda małżeńska była skuteczna. Pragnąc ograniczyć do minimum nieważność małżeństwa z powodu ustawodawca wprowadził możliwość uzupełnienia uprawnienia do asystowania przy zawieraniu małżeństwa przez świadka urzędowego. Znajduje ona swoje zastosowanie w sytuacji błędu powszechnego oraz wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej²⁷. W przypadku, kiedy instytucja uzupełnia władzy asystowania nie mogła być zastosowana przewidziano możliwość dokonania sanowania małżeństwa.

Celem wskazanych przepisów na pierwszym miejscu jest ochrona dobra wspólnego wiernych. Ważność zawartego związku małżeńskiego mieści się bowiem w tej kategorii. Pozwalają one uniknąć ewentualnego wspólnego zła (jako zaprzeczenie dobra wspólnego), które mogłoby się zrodzić na podstawie wątpliwości o ważność konkretnych małżeństw. W przypadku powstania niepewności, jak w omawianym kazusie, pozwalają uspokoić nupturientów i rozwiązać ich ewentualne wątpliwości dotyczące ważności zawartego związku.

²⁶ Por. A. BERNÁRDEZ CANTÓN, *Comentario al can. 1165*, w: Á. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, vol. III/2, Pamplona 2002, s. 1638-1641.

²⁷ Por. W. Góralski, *Uzupełnienie braku upoważnienia do asystowania przy zawieraniu małżeństwa wyrazem ochrony dobra wspólnego*, *Ius Matrimoniale* 30 (2019), s. 52.

Analiza orzecznictwa, literatury oraz konkretnych kazusów w zakresie omawianych instytucji wskazują na ich zasadność oraz praktyczne zastosowania. Przykładem może być omawiana sytuacja, która zaistniała w diecezji Tiu-Vigo we wrześniu 1990 roku. Inne przykłady rozpatrywane przez Rotę Rzymską przytacza W. Góralski (Wyrok c. Stankiewicz z 15.12.1992 r.; Wyrok c. Pompedda z 14 lutego 1997 r.; Wyrok c. Pinto z 5.07.2003 r.; Wyrok c. McKay z 27 października 2006 r.)²⁸. Kolejne przykłady dotyczą *sanatio ad cautelam* dla małżeństw pobłogosławionych w Ordynariacie Polowym w 1991-2011, z których żadna ze stron nie przynależała do jurysdykcji kapelana wojskowego²⁹.

Przewidując zaistnienie przypadków nieważności małżeństw z powody przeszkód zrywających lub braku formy Konferencje Episkopatu Polski w „Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego” pod numerem 21a zamieściła gotowy wzór „Prośby o uważnienie małżeństwa w związku”. Pod n. 21b zamieszczono „Pismo proboszcza w związku z prośbą o uważnienie małżeństwa w związku”³⁰.

**Supplementing the Faculty to Assist and
the Radical Sanation of a Marriage in Fieri:
a Case Study of the Decree Issued by the Local Ordinary
of the Diocese of Tui-Vigo on September 27, 1990**

The form of marriage is regulated in the Code of Canon Law in canons 1108-1123. Compliance with this form is one of the conditions required for

²⁸ Por. tamże, s. 17-51.

²⁹ Por. J. DOHNALIK, *Ogólna sanatio in radice udzielona przez Stolicę Apostolską (kan. 1165 §1) przykład uważnienia małżeństw zawartych bez zachowania formy kanonicznej w Ordynariacie polowym*, Ius Matrimoniale 29 (2018), n. 3, s. 45-62.

³⁰ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 26.11.2019, https://drive.google.com/file/d/1GC2YBJVg_xRB6QrP8-fFiVJCcBqoTuUM/view (dostęp 30.12.2019).

validity. The case presented concerns a marriage that was contracted on 18 August 1990, in the Spanish diocese of Tuy-Vigo. Due to the lack of delegation from an assisting priest, the marriage was not validly contracted. In the subsequent proceedings, by virtue of canons 1161-1165 of the Code of Canon Law, its radical sanation was carried out.

Słowa kluczowe: uzupełnienie władzy asystowania; sanowanie w zawiązku; konwalidacja małżeństwa; forma zawarcia małżeństwa

Keywords: radical sanation of a marriage; convalidation of marriage; canonical form of marriage

NOTA O AUTORZE

ks. dr hab. Tomasz Białobrzeski, prof. ucz. – prezbiter diecezji płockiej, doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Katedry Kanonicznego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego UKSW w Warszawie, sędzia Sądu Biskupiego Płockiego.